

Adam Bartnik
Aleksandra Suwart

Uniwersytet Łódzki
Instytut Nauk o Ziemi
Katedra Hydrologii i Gospodarki Wodnej
adam.bartnik@geo.uni.lodz.pl

FONTANNY ŁODZI – ZNACZENIE W ŻYCIU MIESZKAŃCÓW¹

Zarys treści: Artykuł jest krótką charakterystyką łódzkich fontann. Zaprezentowano lokalizację tych obiektów w przestrzeni publicznej miasta oraz zmianę ich liczby w różnych okresach. Szczególną uwagę zwrócono na funkcję fontann we współczesnych miastach i ich odbiór społeczny. W ostatniej części podano prawdopodobne przyczyny obecnego rozmieszczenia i zróżnicowania typologicznego wodotrysków w Łodzi.

Słowa kluczowe: Łódź, fontanna, wypoczynek mieszkańców miast.

1. WPROWADZENIE

Dla mieszkańców współczesnych miast jedną z najpilniejszych potrzeb jest wypoczynek i obcowanie z przyrodą. Po wielu godzinach spędzonych w uciążliwych warunkach (w hałasie, w wysokich temperaturach, w zadymionych pomieszczeniach) każdy organizm domaga się wytchnienia. Nic więc dziwnego, że po pracy ludzie często poszukują miejsc spokojnych i zacisznych. Szczególną rolę odgrywają w tym względnie miejskie strefy zieleni. Są nimi parki, ogrody, wszelkiego rodzaju skwery i zieleńce wypełnione drzewami, krzewami, kwiatami.

Pozytywny wpływ na samopoczucie ma również woda (KOZUCHOWSKI 2005). Poprawia estetykę krajobrazu, ale nie tylko. Stanowi też źródło bodźców: dźwiękowych (np. szum fal), zapachowych (zapach jodu nad morzem), smakowych (smak wody z górskiego strumienia), a także czuciowo-dotykowych (np. orzeźwiająca oddziaływanie chłodnej wody). Taki jej odbiór przez nasze zmysły ułatwia relaks i wypoczynek. Aby wykorzystać te zalety wody od wielu lat jest ona stosowana w coraz to nowocześniejszych układach i formach. Jedną z najstarszych są fontanny.

Słowo „fontanna” wywodzi się z języka łacińskiego – od słów *font*, *fontis*, co oznacza źródło (SZCZE-

PAŃSKA 2010). W starożytności tak właśnie były pojmowane fontanny – jako źródła wody. W obecnych czasach jako fontanny należy rozumieć różnorodne urządzenia hydrotechniczne o rozmaitych formach architektonicznych, rozwiązaniach konstrukcyjnych i oprawie, które wyprowadzają wodę z wnętrza pod ciśnieniem, wytworzonym mechanicznie lub naturalnie, niesłużące ściśle użytkowym celom.

Niemal we wszystkich językach słowo to brzmi podobnie: po angielsku *fountain*, po francusku *fontaine*, po hiszpańsku *fuelle*, po włosku *fontana*, po niemiecku *fontäne*, po rosyjsku *фонтан*. Fontanny znane były we wszystkich epokach, a obecnie funkcjonują w każdej kulturze, niemal we wszystkich zakątkach świata. Zapisywały się w historii wielu miast, nierzadko będąc świadkami ich rozwoju i upadku. Na całym świecie istnieją setki wspaniałych fontann, które same w sobie stanowią atrakcje turystyczne. Ich znaczenie jest tak oczywiste, że wręcz nie wymaga jakiegokolwiek wyjaśnienia. Mimo to warto przybliżyć ich charakterystykę, ponieważ okazują się być niezwykle ciekawymi obiektami małej architektury. Wiele z nich to bardzo znane obiekty turystyczne będące celem wy-cieczek.

2. FONTANNY ŁODZI

Przeoglądając archiwalne zdjęcia z okresu Łodzi przemysłowej zauważyć można, że już wówczas funkcjonowało w tym mieście co najmniej kilkanaście wodotrysków (*Fontanny dla Łodzi* 2007). Przedwojenna Łódź była miastem w większości pozbawionym sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. To właśnie bogaci przemysłowcy budowali studnie, a następnie pobierali i doprowadzali z nich wodę do swoich fabryk (BIEŻANOWSKI 2005). Równocześnie, często zasilali nią także swoje domy i ogrody, a przy okazji i fontanny, jakie dla ozdoby stawiali przy swoich pałacach (np. fontanna przy pałacu Herbsta – obecnie Muzeum Historii Sztuki w Łodzi). Wkomponowywano je również w przestrzeń parków, ogrodów i wewnątrz pałacowych jako element ozdobny.

Lokalne wodociągi doprowadzały wodę ze studni również do fontann parkowych, których właścicielem był ówczesny magistrat (np. w Parku im. H. Sienkiewicza) (MOWSZOWICZ, red. 1962). Zużyta przez nie wodę odprowadzano, podobnie jak inne ścieki, do powszechnych wówczas rynsztoków, a czasem wykorzystywano do nawadniania rosnących w otoczeniu roślin.

Współczesny, obejmujący swoim zasięgiem niemal całe miasto system wodociągowy Łodzi umożliwia stałe doprowadzenie wody do fontann, zaś lindlejowskiego pomysłu system kanalizacyjny jej grawitacyjne odprowadzenie do oczyszczalni (BIEŻANOWSKI 2005). Większość obecnie funkcjonujących łódzkich fontann (w tym wszystkie publiczne) jest zasilana właśnie tą

drogą (lub z ujęć lokalnych), a opróżniana do sieci kanalizacji miejskiej. Przy czym różnorodność rozwiązań konstrukcyjnych i architektonicznych jest tu znacznie większa.

2.1. KONSTRUKCJA WODOTRYSKÓW

Głównym efektem niemal wszystkich fontann są wypływające z dysz strumienie wody (TORBICZ 2008). Coraz częściej zdarza się, że podświetlane są one kolorowymi reflektorami, co dodatkowo wzbogaca efekt fontanny, zwłaszcza po zmroku. Czasem światłu towarzyszy również muzyka (tzw. fontanny muzyczne).

Współczesne rozwiązania, stosowane również w przypadku łódzkich fontann, umożliwiają bezpieczne ich funkcjonowanie w temperaturze nawet do -5°C (poz. int.: ZWiK). Między innymi z tego powodu większość fontann pracuje tylko w sezonie wiosenno-letnim w godzinach 6–22⁰⁰. Wyróżniają się wśród nich fontanny wewnętrzne, działające przez cały rok, w godzinach otwarcia galerii handlowych oraz jedyna funkcjonująca zimą fontanna zewnętrzna na placu przy Manufakturze.

Według klasyfikacji K. TORBICZA (2008) pod względem konstrukcji łódzkie fontanny można podzielić na:

- fontanny klasyczne z nieką wodną – posiadają jedną lub wiele dysz, umieszczonych wewnątrz basenu fontanny; wśród nich wyróżnić można fontanny z elementami kurtyny wodnej – np. „Fala” (rys. 1A) oraz z elementami kaskady, m.in. fontanna Świętej Faustyny (rys. 1B);

Rys. 1. Typy łódzkich fontann (opis w tekście)
Fot. A. Suwart

- fontanny „suche” – fontanny bez niecki wodnej z dyszami i reflektorami skrytymi w płycie fontanny, z której woda tryska w postaci przezroczystych lub spienionych strumieni wodnych, a następnie spływa szczelinami i kanałami odwadniającymi do zbiorników buforowych, pozostawiając płytę suchą gdy fontanna nie pracuje, np. fontanna na placu zabaw przy ulicy Kusińskiego (rys. 1C);
- drobne formy architektoniczne z akcentami wodnymi, nazywane fontannami, chociaż ich cech nie posiadają, np. źródła przy ulicy Piotrkowskiej (rys. 1D);
- wewnętrzne fontanny przyścienne z elementami kaskady, wyglądem przypominające kominki, np. fontanna w willi Teschemachera, ulica S. Wigury 12a (rys. 1E);
- fontanny pływające na naturalnych lub sztucznych zbiornikach wodnych, np. „Złota Lilia” na stawie w Parku im. W. Reymonta (rys. 1F).

2.2. HISTORIA BUDOWY FONTANN W ŁODZI

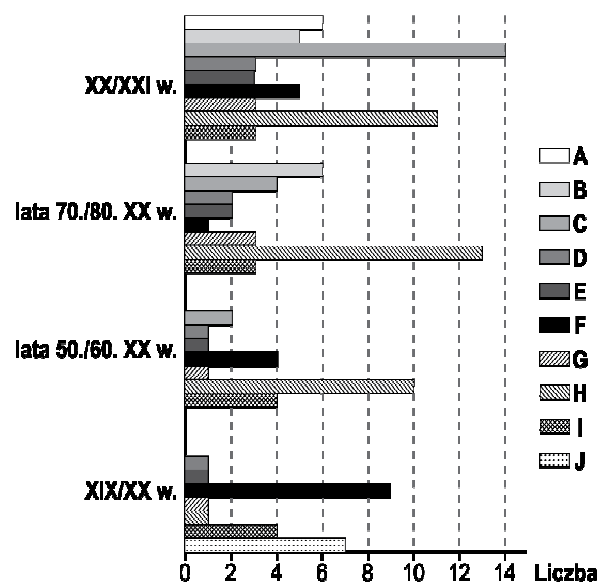
Przez kilka stuleci fontanny budowano najchętniej w parkach i na placach, zwłaszcza dużych miast, a także w przepalacowych ogrodach zamożnych i wpływowych mieszkańców (KUSIŃSKA 2009). Place i parki miejskie przyciągały ludność, a dzięki fontanom stawały się jeszcze chętniej odwiedzane, zwłaszcza podczas upalnych, letnich dni. Fontanny ochładzały powietrze, a także często wpływały pozytywnie na estetykę otoczenia. Taka tendencja zachowała się do dziś również w Łodzi, gdzie preferowanym miejscem budowy fontann są ogrody, parki, place i skwery miejskie.

Pod koniec XIX w. oraz w pierwszych dziesięcioleciach XX w. fontanny umiejscawiane były głównie w domach i ogrodach należących do zamożnych przemysłowców (rys. 2, tab. 1). Do 1930 r. należące również do nich parki prywatne przeważały liczbowo nad parkami miejskimi (NOWAK 2006). Parki otaczały lub sąsiadowały z rezydencjami potentatów łódzkiego przemysłu: Karola Anstadta, Karola Scheiblera, Ludwika Grohmana, Juliusza Heinzla czy Józefa Richtera. Na skutek przemian własnościowych po II wojnie światowej większość z tych parków stała się parkami miejskimi, dostępnymi dla wszystkich mieszkańców. Bardzo modne było wówczas budowanie fontann na środku stawu. Obecnie wodotryski działają w 6 z 32 parków Łodzi, choć w przeszłości fontann parkowych było zdecydowanie więcej.

W latach 70. i 80. XX w. wraz z rozwojem osiedli mieszkaniowych zaczęto budować fontanny w no-

wych miejscach, na placach w pobliżu bloków (tab. 1). Fontanny stanowiły tam jeden z elementów małej architektury potrzebny na osiedlu, tak jak zlokalizowane obok nich place zabaw, ławki czy kwietniki (SZKIŁADŹ 1979). Duża ilość zieleni przy blokach była wówczas bardzo ważna, bo stanowiła miejsce odpoczynku po pracy oraz miejsce zabaw dla dzieci. Z czasem zaprzestano korzystania z fontann osiedlowych i do dzisiaj w przestrzeni miasta zachowały się jedynie pozostałości po nich.

Od lat 50. XX w. można zauważyć stały rozwój wodotrysków na placach i skwerach miejskich (tab. 1). Obecnie w tych miejscach funkcjonuje dwukrotnie więcej fontann niż w parkach miejskich. Prawdopodobnie przyczynił się do tego projekt „Fontanny dla Łodzi” realizowany od 2004 r. przez łódzki ZWiK (WILCZAK 2008). Jego celem jest promowanie łódzkiej „kranówki” oraz stworzenie poczucia, że Łódź, choć pozbawiona dużej rzeki, jest miastem zasobnym w wodę. Być może uznano, że place i skwery są łatwiej dostępne i bardziej reprezentacyjne od parków, stąd też w ostatnim dziesięcioleciu liczba fontann na nich znacznie wzrosła. Od początku XXI w. rozpoczęła się w Łodzi budowa tzw. galerii handlowych. W ich wnętrzu fontanny stały się nieodłącznym elementem dekoracyjnym, wpływającym bardzo pozytywnie na odczucia klientów.

Rys. 2. Struktura lokalizacji fontann w Łodzi, w różnych okresach jej dziejów. Dla okresu XX/XXI w. uwzględniono wszystkie fontanny znajdujące się w tym czasie w mieście

Fontanny: A – w galeriach handlowych, B – na placach zabaw i osiedlach, C – na skwerach i pasażach, D – w innych miejscach, E – na miejskich placach, F – w ogrodach przepalacowych, G – w ogrodach przyszpitalnych, H – w parkach miejskich, I – w pałacach i willach, J – w parkach prywatnych

Źródło: opracowanie własne

Tab. 1. Zestawienie fontann w Łodzi objętych opracowaniem

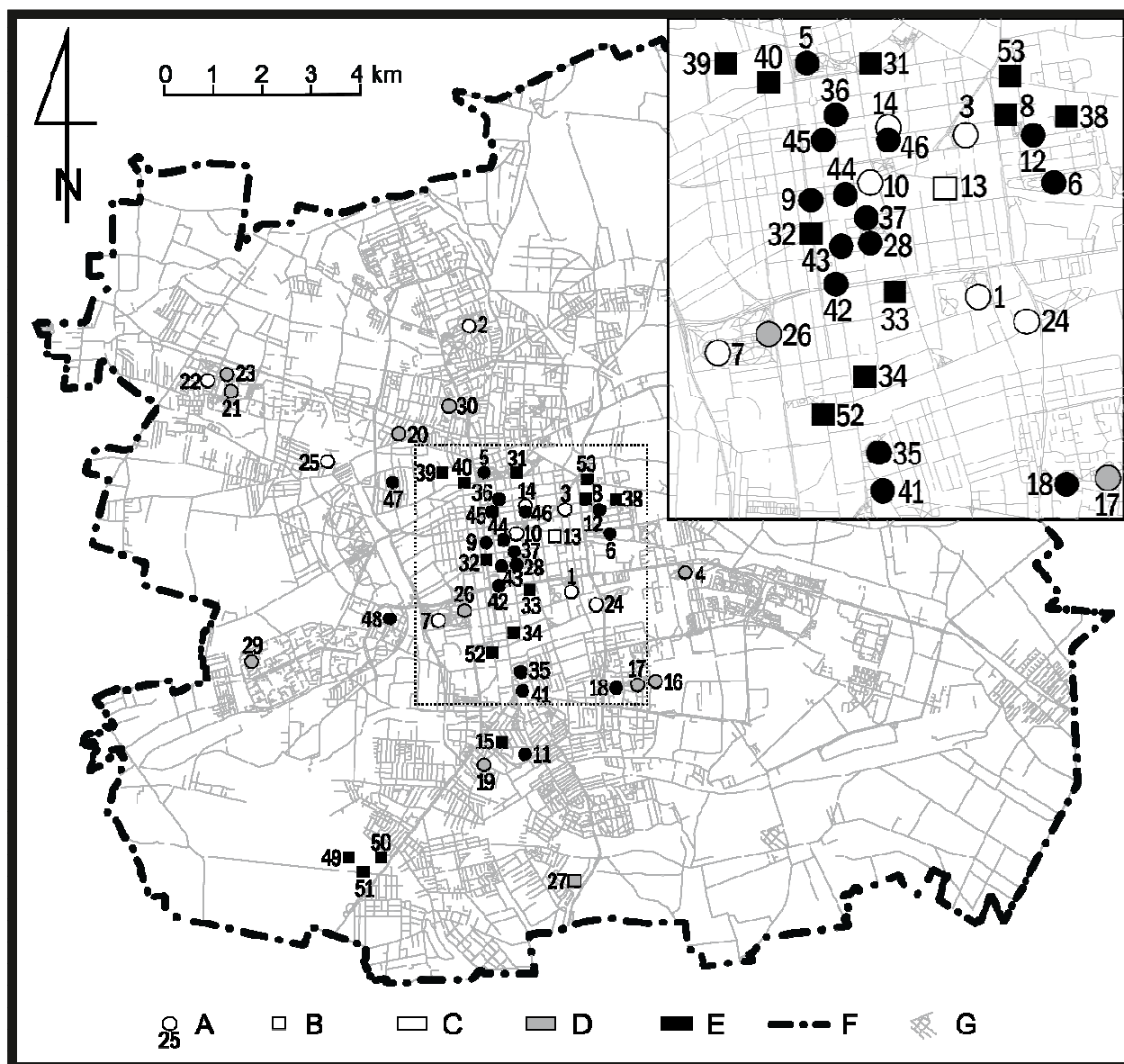
Lp.	Nr na rys. 3	Współrzędne geograficzne	Lokalizacja	Rok powstania	Właściciel	Rodzaj fontanny	Źródło czerpania wody	Aktualne zużycie wody
[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[6]	[7]	[8]	[9]
1	-	51° 46' 51" N 19° 28' 7" E	w dawnym Parku Helenowskim	ok. 1882 r.	Karol Anstadt	pływająca	b.d.	nie istnieje
2	-	51° 46' 56" N 19° 28' 11" E	w dawnym Parku Helenowskim	ok. 1882 r.	Karol Anstadt	kaskada	b.d.	nie istnieje
3	-	51° 46' 50" N 19° 28' 1" E	w dawnym Parku Helenowskim	ok. 1882 r.	Karol Anstadt	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
4	-	51° 46' 54" N 19° 28' 5" E	w dawnym Parku Helenowskim	ok. 1882 r.	Karol Anstadt	klasyczna z niecką wodną	b.d.	Nie istnieje
5	-	51° 45' 33" N 19° 28' 29" E	w parku Źródliska II	ok. 1884 r.	Karol W. Scheibler	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
6	-	51° 45' 14" N 19° 29' 4" E	przy pałacu Herbsta ul. Przędzalniana 72	I poł. lat 80. XIX w.	Edward Herbst	klasyczna z niecką wodną	lokalne przyłącze wodociągowe zasilające budynek	nie używa wody
7	-	51° 45' 8" N 19° 28' 25" E	w parku im. J. Kilińskiego	lata 80. XIX w.	ob. Muzeum Sztuki	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
8	-	51° 45' 41" N 19° 28' 11" E	przed rezydencją Finstera, ul. Dowborczyków 28	lata 80. XIX w.	Ludwik Grohmann	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
9	-	51° 44' 31" N 19° 27' 45" E	przed rezydencją Meyera, ul. Moniuszki 6/7	II poł. lat 80. XIX w.	Teodor Finster	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
10	-	51° 46' 43" N 19° 28' 3" E	przy Szpitalu im. dr. S. Sterlinga, ul. Sterlinga 1/3	II poł. lat 80. XIX w.	Ludwik Meyer	prawdopodobnie klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
11	-	51° 48' 12" N 19° 26' 38" E	w Parku Julianowskim	lata 90. XIX w.	Izrael Poznański	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
12	-	51° 50' 49" N 19° 28' 11" E	przed pałacem Ludwika Heinzla, ul. Okólna 166	lata 90. XIX w.	obecnie szpital im. dr. S. Sterlinga	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
13	-	51° 45' 23" N 19° 27' 43" E	w willi Teschemachera, ul. S. Wigury 12a	lata 90. XIX w.	Juliusz Heinzel	przyścienna	instalacja wodociągowa w budynku	nie używa wody
14	-	51° 46' 43" N 19° 26' 49" E	przy pałacu Poznańskich, ul. Ogrodowa 15	ok. 1902 r.	Ludwik Heinzel	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
15	-	51° 46' 22" N 19° 26' 55" E	w pałacu Karola Poznańskiego, ul. Gdańska 32	pocz. XX w.	Wilhelm Teschemacher	przyścienna	b.d.	nie istnieje
16	-	51° 45' 37" N 19° 27' 28" E	w pałacu Gustawa A. Kindermanna ul. Piotrkowska 151	pocz. XX w.	ob. oddział PTTK w Łodzi	przyścienna, kaskadowa	instalacja wodociągowa w budynku	nie używa wody
17	-	51° 45' 42" N 19° 27' 27" E	w pałacu Juliusza R. Kindermanna ul. Piotrkowska 137	pocz. XX w.	Izrael Poznański	przyścienna, kaskadowa	instalacja wodociągowa w budynku	nie używa wody
18	-	51° 41' 24" N 19° 27' 45" E	przy pałacu Kindermannów, ul. Letniskowa 20	ok. 1910 r.	Karol Poznański	klasyczna z elementem kaskady	b.d.	nie używa wody
19	-	51° 44' 26" N 19° 27' 46" E	przed rezydencją Steinertów, ul. Piotrkowska 274	ok. 1910 r.	Gustaw A. Kindermann	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
20	-	51° 44' 49" N 19° 27' 41" E	przy pałacu Schweikerta, ul. Piotrkowska 26	ok. 1912 r.	obecnie Prokuratura Apelacyjna w Łodzi	klasyczna z niecką wodną; przelewowa	lokalne przyłącze wodociągowe zasilające budynek	70 m ³ · m-c ⁻¹

[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[6]	[7]	[8]	[9]
21	-	51° 45' 51" N 19° 27' 45" E	w parku im. H. Sienkiewicza	1922 r.	Juliusz R. Kindermann	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miej- ski w ul. Sien- kiewicza	3,20 m ³ · d ⁻¹
22	-	51° 46' 37" N 19° 27' 15" E	pl. Wolności	lata 30. XX w.	obecnie Klub Nauczyciela	klasyczna z niecką	b.d.	1,03 m ³ · d ⁻¹
23	-	51° 46' 43" N 19° 26' 49" E	przed Muzeum Miasta Łodzi, ul. Ogrodowa 15	lata 30. XX w.	Juliusz R. Kindermann	klasyczna z niecką wod- ną; z zamknię- tym systemem obiegu wody	lokalne przy- łącze wodociąg- gowe zasilające budynek	2,5 m ³ · m-c ⁻¹
24	-	51° 45' 37" N 19° 28' 48" E	w Ogródku Dydaktycznym Palmiarni, ul. Piłsudskiego 61	lata 30. XX w.	ob. prywatny inwestor	klasyczna z niecką wodną; przelewowa	wodociąg miejski, ul. Pił- sudskiego	6,35 m ³ · d ⁻¹
25	1	51° 45' 31" N 19° 28' 50" E	w parku Źródlika I	lata 50. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	plywająca	staw w parku zasilany wodociągiem miejskim	nie istnieje
26	2	51° 48' 17" N 19° 26' 43" E	w parku im. A. Mickiewicza	lata 50. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	plywająca	staw w parku zasilany wodociągiem miejskim	nie istnieje
27	3	51° 46' 24" N 19° 28' 39" E	w parku im. S. Staszica	1956 r.	Urząd Miasta Łodzi	plywająca	staw w parku zasilany wodociągiem miejskim	nie istnieje
28	4	51° 45' 44" N 19° 30' 44" E	w Parku Widzewskim	lata 50. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
29	5	51° 46' 47" N 19° 27' 10" E	w Parku Staromiejskim	lata 50. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miejski, ul. Zachodnia	10,92 m ³ · d ⁻¹
30	6	51° 46' 8" N 19° 29' 19" E	w parku 3 Maja	przełom lat 50. i 60. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miejski, ul. Ma- lachowskiego	17,1 m ³ · d ⁻¹
31	7	51° 45' 13" N 19° 26' 22" E	w parku im. ks. J. Poniatowskiego	lata 50./60. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	plywająca	staw w parku zasilany wodo- ciągiem miej- skim	nie istnieje
32	8	51° 46' 25" N 19° 29' 1" E	przy Szpitalu im. N. Barlickiego, ul. Kopcińskiego 22	lata 50./60. XX w.	Szpital im. N. Barlickiego	klasyczna z niecką wodną	z wodociągu zasilającego szpital	1,5 m ³ · m-c ⁻¹
33	9	51° 46' 2" N 19° 27' 19" E	pasaż Rubinsteina	1961 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	0,39 m ³ · d ⁻¹
34	10	51° 46' 10" N 19° 27' 44" E	przy Łódzkim Domu Kultury, ul. Traugutta 18	1968 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
35	11	51° 43' 43" N 19° 26' 54" E	na skwerze im. H. Dubaniewicza	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miej- ski, ul. Stry- charska	8,64 m ³ · d ⁻¹
36	12	51° 46' 26" N 19° 29' 7" E	w parku im. J. Matejki	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	4,28 m ³ · d ⁻¹
37	13	51° 46' 9" N 19° 28' 9" E	przy Dworcu Fabrycznym, pl. B. Sałacińskiego	lata 60./70. XX w.	PKP w Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje

[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[6]	[7]	[8]	[9]
38	14	51° 46' 19" N 19° 28' 13" E	pl. Dąbrowskiego	ok. 1970 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
39	15	51° 43' 53" N 19° 27' 23" E	przy Szpitalu im. M. Kopernika, ul. Pabianicka 62	lata 70. XX w.	Szpital im. M. Kopernika w Łodzi	klasyczna z niecką wodną	z wodociągu zasilającego szpital	10 m ³ · m-c ⁻¹
40	16	51° 44' 29" N 19° 29' 28" E	w Parku Podolskim	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
41	17	51° 44' 29" N 19° 29' 39" E	w Parku Podolskim	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
42	18	51° 44' 31" N 19° 30' 0" E	w Parku Podolskim	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	4,65 m ³ · d ⁻¹
43	19	51° 43' 38" N 19° 27' 15" E	przy zakładzie Organika ul. Ciasna 21a	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
44	20	51° 47' 3" N 19° 25' 57" E	ul. Odolanowskiego 7 - M. Gandhiego 11	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
45	21	51° 47' 39" N 19° 22' 57" E	al. Urody Życia - Rojna 25	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
46	22	51° 47' 41" N 19° 22' 31" E	ul. Rydzowa 24 - Rojna 41	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
47	23	51° 47' 43" N 19° 22' 49" E	ul. Lniana 16	lata 70. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
48	24	51° 45' 21" N 19° 29' 15" E	ul. Tymienieckiego 58	lata 70./80. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
49	25	51° 47' 12" N 19° 25' 4" E	ul. Żubardzka - Inowrocławska	lata 80. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie istnieje
50	26	51° 45' 16" N 19° 26' 50" E	w parku im. ks. J. Poniatowskiego	lata 80/90. XX w.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
51	27	51° 42' 14" N 19° 28' 54" E	przed Centrum Zdrowia Matki Polki ul. Rzgowska 281/289	1988 r.	Instytut CZMP	klasyczna z niecką wodną	lokalne przyłącze wodociągowe zasilające szpital	nie zużywa wody
52	28	51° 45' 49" N 19° 27' 31" E	pasaż im. L. Schillera	1994 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miejski w ul. Piotrkowskiej	3,38 m ³ · d ⁻¹
53	29	51° 44' 46" N 19° 28' 18" E	ul. Kusocińskiego 140	2001 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	lokalne przyłącze wodociągowe zasilające blok	nie zużywa wody
54	30	51° 47' 35" N 19° 26' 28" E	w parku im. A. Struga	2002 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	b.d.	nie zużywa wody
55	31	51° 46' 48" N 19° 27' 44" E	przy pałacu Biedermanna, ul. Franciszkańska 1/3	2002 r.	Uniwersytet Łódzki	klasyczna z niecką wodną	lokalne przyłącze wodociągowe zasilające budynek UŁ	0,15 m ³ · m-c ⁻¹
56	32	51° 46' 5" N 19° 27' 12" E	w ogródku restauracji Mexicana ul. Piotrkowska 67	2002 r.	Restauracja Mexicana	klasyczna z niecką wodną	lokalne przyłącze wodociągowe zasilające restaurację	0,1 m ³ · m-c ⁻¹
57	33	51° 45' 32" N 19° 27' 55" E	w Galerii Łódzkiej ul. Piłsudskiego 15/23	2002 r.	Galeria Łódzka	klasyczna z niecką wodną	b.d.	b.d.
58	34	51° 44' 59" N 19° 27' 39" E	przed Instytutem Europejskim ul. Piotrkowska 262	2002 r.	Instytut Europejski	klasyczna z niecką wodną	lokalne przyłącze wodociągowe zasilające Instytut	5 m ³ · m-c ⁻¹

[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[6]	[7]	[8]	[9]
59	35	51° 44' 40" N 19° 27' 47" E	w parku im. W. Reymonta	2004 r.	Urząd Miasta Łodzi	plywająca	staw zasilany ze studni głębinowej	b.d.
60	36	51° 46' 27" N 19° 27' 37" E	ul. Włókiennicza 10	2004 r.	Urząd Miasta Łodzi	drobna forma architektoniczna z akcentem wodnym	b.d.	0,03 m ³ · d ⁻¹
61	37	51° 45' 56" N 19° 27' 39" E	na skwerze im. Powstania Węgierskiego 1956 r.	2006 r.	Urząd Miasta Łodzi	sucha	b.d.	6,83 m ³ · d ⁻¹
62	38	51° 46' 27" N 19° 29' 15" E	przed Biblioteką UŁ ul. Matejki 32/38	2006 r.	Uniwersytet Łódzki	klasyczna z niecką wodną	lokalne przy- łącze wodocią- gowe zasilające budynek UŁ	40 m ³ · m-c ⁻¹
63	39	51° 46' 49" N 19° 26' 51" E	w C.H.U.R. Manufaktura ul. Ogrodowa 17	2006 r.	C.H.U.R. Manufaktura	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miej- ski, ul. Za- chodnia	4,6 m ³ · d ⁻¹
64	40	51° 46' 44" N 19° 26' 56" E	w C.H.U.R. Manufaktura ul. Ogrodowa 17	2006 r.	C.H.U.R. Manufaktura	sucha	wodociąg miej- ski, ul. Za- chodnia	b.d.
65	41	51° 44' 26" N 19° 27' 47" E	pl. Niepodległości	2008 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miej- ski, ul. Piotrkowska	3,05 m ³ · d ⁻¹
66	42	51° 45' 37" N 19° 27' 29" E	ul. Piotrkowska 143	2009 r.	Urząd Miasta Łodzi	drobna forma architektoniczna z akcentem wodnym	wodociąg miej- ski, ul. Piotrkowska	0,605 m ³ · d ⁻¹
67	43	51° 45' 48" N 19° 27' 28" E	róg ul. Piotrkowskiej i pasażu im. L. Schillera	2009 r.	Urząd Miasta Łodzi	drobna forma architektoniczna z akcentem wodnym	wodociąg miej- ski, ul. Piotrkowska	0,605 m ³ · d ⁻¹
68	44	51° 45' 2" N 19° 27' 19" E	róg ul. Piotrkowskiej i pasażu im. A. Rubinsteina	2009 r.	Urząd Miasta Łodzi	drobna forma architektoniczna z akcentem wodnym	wodociąg miej- ski, ul. Piotrkowska	0,605 m ³ · d ⁻¹
69	45	51° 46' 22" N 19° 27' 21" E	ul. Piotrkowska 30/32	2009 r.	Urząd Miasta Łodzi	drobna forma architektoniczna z akcentem wodnym	wodociąg miej- ski, ul. Piotrkowska	0,605 m ³ · d ⁻¹
70	46	51° 46' 20" N 19° 28' 12" E	pl. Dąbrowskiego	2009 r.	Urząd Miasta Łodzi	klasyczna z niecką wodną	wodociąg miej- ski we wsch. części placu	5,70 m ³ · d ⁻¹
71	47	51° 46' 35" N 19° 25' 36" E	ul. J. Długosza 28/30	2010 r.	Urząd Miasta Łodzi	sucha	wodociąg miej- ski, ul. Długosza	5,74 m ³ · d ⁻¹
72	48	51° 45' 7" N 19° 25' 1" E	ul. Kusocińskiego 1	2010 r.	Urząd Miasta Łodzi	sucha	wodociąg miej- ski, ul. Kusocińskiego	19,22 m ³ · d ⁻¹
73	49	51° 42' 12" N 19° 24' 50" E	ul. Pabianicka 245	2010 r.	Port Łódź	klasyczna z niecką wodną	b.d.	b.d.
74	50	51° 42' 10" N 19° 24' 50" E	ul. Pabianicka 245	2010 r.	Port Łódź	klasyczna z niecką wodną	b.d.	b.d.
75	51	51° 42' 12" N 19° 24' 52" E	ul. Pabianicka 245	2010 r.	Port Łódź	klasyczna z niecką wodną	b.d.	b.d.
76	52	51° 44' 51" N 19° 27' 16" E	ul. Żeromskiego 116	2011 r.	Politechnika Łódzka	plywająca	staw z wodą z wodociągu podłączonego do budynku	b.d.
77	53	51° 46' 42" N 19° 28' 56" E	ul. Kopcińskiego 8/12	2012 r.	Uniwersytet Łódzki	klasyczna z niecką wodną	lokalne przy- łącze wodocią- gowe do bu- dynku UŁ	30 m ³ m-c ⁻¹

Źródło danych: badania własne.

Rys. 3. Rozmieszczenie fontann w Łodzi po II wojnie światowej

Fontanny: A - publiczne, których właścicielem jest Urząd Miasta, B - inne publiczne; C - istniejące dawniej, D - istniejące, lecz obecnie nieczynne, E - istniejące i czynne obecnie, F - granice administracyjne miasta, G - sieć ulic.

Fontanny według lokalizacji: 1 - w parku Źródłiska I, 2 - w parku im. A. Mickiewicza, 3 - w parku im. S. Staszica, 4 - w Parku Widzewskim, 5 - w Parku Staromiejskim, 6 - w parku 3 Maja, 7 - w parku im. ks. J. Poniatowskiego, 8 - w ogrodzie przy szpitalu im. N. Barlickiego, 9 - Łódzka Syrenka, 10 - na skwerze przy Łódzkim Domu Kultury, 11 - na skwerze im. H. Dubaniewicza, 12 - w parku im. J. Matejki, 13 - przy Dworcu Fabrycznym, 14 - na pl. Dąbrowskiego, 15 - w ogrodzie przy szpitalu im. M. Kopernika, 16 - w Parku Podolskim, 17 - w Parku Podolskim 2, 18 - w Parku Podolskim 3, 19 - na skwerze przy zakładzie Organika, 20 - osiedlowa na Bałutach (ul. Odolanowskiego), 21 - osiedlowa na Teofilowie (al. Urody Życia), 22 - osiedlowa na Teofilowie (ul. Rydzowa), 23 - osiedlowa na Teofilowie (ul. Lniana), 24 - osiedlowa w centrum Łodzi (ul. Tymienieckiego), 25 - osiedlowa na Żubardzku (ul. Żubardzka), 26 - kaskadowa w parku im. ks. J. Poniatowskiego, 27 - przed CZMP, 28 - w pasażu Schillera, 29 - osiedlowa na Retkini (ul. Kusocińskiego), 30 - w parku im. A. Struga, 31 - w ogrodzie przed pałacem Biedermana, 32 - w ogródku restauracji Mexicana, 33 - w Galerii Łódzkiej, 34 - przed Instytutem Europejskim, 35 - „Złota lilia” w parku im. W. Reymonta, 36 - płaskorzeźba Kochankowie z ul. Kamiennej, 37 - na skwerze im. Powstania Węgierskiego 1956 r., 38 - przed Biblioteką UŁ, 39 - w Manufakturze - baseny, 40 - sucha w Manufakturze, 41 - Świętej Faustyny, 42 - ozdobny minizdrój 1 (ul. Piotrkowska - Roosevelt), 43 - ozdobny minizdrój 2 (ul. Piotrkowska - Pasaż Schillera), 44 - ozdobny minizdrój 3 (ul. Piotrkowska - Pasaż Rubinsteina), 45 - ozdobny minizdrój 4 (ul. Piotrkowska - Jaracza), 46 - Fala, 47 - na skwerze przy ul. Długosza, 48 - na placu zabaw na Retkini, 49 - zewnętrzna w Porcie Łódź, 50 - Meduza w Porcie Łódź, 51 - Rozgwiazda w Porcie Łódź, 52 - na skwerze przy Politechnice Łódzkiej, 53 - przed Wydziałem Prawa UŁ

Źródło: opracowanie własne

2.3. LOKALIZACJA FONTANN

W okresie Łodzi przemysłowej powstały 24 fontanny (tab. 1). Niewykluczone, że niegdyś mogło być ich nawet więcej, zwłaszcza we wnętrzach pałaców. Aż 21 z nich wybudowano bowiem z inicjatywy prywatnych przedsiębiorców. Dziewięć fontann znalazło się na terenie prywatnych ogrodów, zaś kolejne siedem w prywatnych parkach. Cztery powstały wewnątrz rezydencji przemysłowców, a jedna na terenie szpitala. Tylko trzy z nich wybudowano z inicjatywy instytucji państwowych. Należały do nich: fontanna w parku im. H. Sienkiewicza, fontanna na placu Wolności oraz fontanna na terenie ogródka dydaktycznego dzisiejszej Palmiarni Łódzkiej.

Do dziś z przedwojennych fontann zachowało się jedynie 10, lecz tylko połowa z nich nadal funkcjonuje. Do tego grona zaliczają się wszystkie fontanny wybudowane przez instytucje państwowe oraz dwie fontanny w przypałacowym ogrodzie. II wojna światowa przyczyniła się do znacznych zniszczeń w mieście. Po jej zakończeniu prywatne kiedyś rezydencje upaństwowiono. Większość wodotrysków w prywatnych ogrodach i parkach nie przetrwała przez to do czasów współczesnych.

Po II wojnie światowej w Łodzi powstały co najmniej 53 fontanny (rys. 3). Po dziesięciu z nich nie ma obecnie śladu. Do nieistniejących już fontann zaliczają się: cztery fontanny parkowe (nr: 1, 2, 3 i 7 na rys. 3), trzy fontanny osiedlowe (nr: 22, 24, 25) i po jednej fontannie dworcowej (nr 13), na placu (nr 14) oraz na skwerze miejskim (nr 10). Wodotryski, które do przetrwały do dziś (a jest ich 43), można podzielić na:

- nie działające z powodu wewnętrznych i zewnętrznych uszkodzeń – jest ich 11;
- działające – jest ich 32, w tym ponad połowa (25) to fontanny nowe, wybudowane po 2000 r.

Właścicielem 37 fontann powstałych w Łodzi po II wojnie światowej jest Urząd Miasta. Obecnie działa 18 z nich. Są to głównie fontanny na placach, skwerach, w parkach oraz na placu zabaw. Pozostałe 16 fontann powstało dzięki innym instytucjom. Z inicjatywy wyższych uczelni działają aktualnie cztery wodotryski (nr: 31, 38, 52, 53 na rys. 3). Z inicjatywy służby zdrowia – trzy (nr: 8, 15, 27), a obecnie dwie fontanny. Na uwagę zasługują również fontanny w galeriach handlowych – obecnie sześć (nr: 33, 39, 40, 49, 50 i 51).

Warto wspomnieć o planowanych, lecz dotąd niezrealizowanych projektach. Jednym z najciekawszych jest projekt autorstwa Marka Lisiaka, fontanny o futurystycznym kształcie, jaka miała powstać na placu przed Filharmonią Łódzką (*Fontanny dla Łodzi* 2007). W miejscu tym projektowany był nowoczesny bulwar, wraz ze sztuczną rzeką, która miała płynąć od fontanny wzdłuż ul. Narutowicza do ul. Piotrkowskiej.

Z kolei Stary Rynek zostanie być może ozdobiony „fontanną-szachownicą”, autorstwa Jacka Jańca. Woda ma tutaj tryskać z kilkudziesięciu podświetlanych dysz, umieszczonych pod płytą rynku. Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Łodzi planował również budowę nowych fontann w parku Helenowskim i w parku im. J. Poniatowskiego.

Spośród aktualnie istniejących w Łodzi fontann 37 działa, a 16 pozostaje nieczynnych (tab. 2). Zarówno w przeszłości jak i obecnie najwięcej fontann znajduje się w centrum miasta – 22, z czego włączonych pozostaje 19. Te, które są nieczynne, mają prawie 100 lat – są to wewnętrzne fontanny przyścienne powstałe w dawnych rezydencjach i pałacach łódzkich fabrykantów.

Tab. 2. Liczba fontann w poszczególnych dzielnicach Łodzi

Dzielnica	Fontanny	
	działające	niedziałające
Bałuty	6	4
Górna	7	3
Polesie	2	2
Śródmieście	19	3
Widzew	3	4
Razem	37	16

Źródło: badania własne.

W pozostałych dzielnicach w porównaniu do Śródmieścia istnieje niewiele fontann. Drugie i trzecie miejsce zajmują odpowiednio dzielnice Górna i Bałuty. Na większą niż w kolejnych dwóch dzielnicach liczbę wodotrysków wpływa obecność dużych centrów handlowych. W dzielnicy Górna jest to „Port Łódź” gdzie działają trzy fontanny, a w dzielnicy Bałuty – „Manufaktura”, z najdłuższą w Europie 300-metrową fontanną. Najmniej, bo tylko dwie działają na Polesiu. Trzeba jednak pamiętać, że fontanny mają sprzyjać wypoczynkowi. Na Polesiu znajduje się wiele innych miejsc rekreacyjnych, m.in. największy łódzki park – „Na Zdrowiu”, a także Ogród Botaniczny i zoo, więc konieczność budowania tutaj fontann nie jest aż tak pilna jak w gęsto zabudowanym Śródmieściu, gdzie nie ma rozległych terenów do wypoczynku. Na przewagę liczby fontann w centrum miasta wpływa również fakt, że obecnie najwięcej ich powstaje na reprezentacyjnych skwerach i placach miejskich, a tych najwięcej jest właśnie tam.

Najwięcej nie działających fontann istnieje w dzielnicach Widzew i Bałuty. Na Widzewie są to aż trzy fontanny parkowe oraz najstarsza łódzka fontanna – przy pałacu Herbsta. Na Bałutach z kolei są to trzy fontanny osiedlowe oraz jedna parkowa.

Poza ścisłym centrum Łodzi fontanny zaczęto budować dopiero w latach 70. XX w. Wpłynęło na to

rozszerzanie granic administracyjnych miasta oraz budowa nowych osiedli mieszkaniowych na jego peryferiach. Razem z nimi budowano fontanny. Choć większość z osiedlowych wodotrysków nie zachowała się do dziś, to dwie najnowsze fontanny wybudowane z inicjatywy władz miasta powstały właśnie na odległych od centrum osiedlach.

Zatem, czynnikiem decydującym o lokalizacji fontanny jest popularność i dostępność danego miejsca. Pewne znaczenie odgrywają też reprezentacyjność miejsca i możliwość wypoczynku. Takimi miejscami są parki, place, skwery miejskie, galerie handlowe oraz place zabaw.

3. ZNACZENIE WODOTRYSKÓW DLA MIESZKAŃCÓW ŁODZI

Fontanny jako obiekty małej architektury w mieście cieszą się powszechną akceptacją społeczeństwa (JANUCHTA-SZOSTAK 2011). Mogą pełnić liczne funkcje. Dzięki różnorodnym i atrakcyjnym formom sprzyjają rekreacji oraz zabawie. Otwarta powierzchnia wody wpływa pozytywnie na mikroklimat. Oczyszcza i ochładza powietrze. Natomiast ruch wody w wodotryskach ujemnie jonizuje powietrze, a to znacznie poprawia samopoczucie ludzi przebywających w ich otoczeniu (KUSIŃSKA 2009).

Tak zwane kurtyny wodne nie tylko oczyszczają powietrze z pyłów i obniżają jego temperaturę w czasie upałów, ale także zagłuszają miejski hałas. Dzięki temu przyczyniają się do poprawy komfortu akustycznego w mieście, a więc pełnią także funkcję izolacyjną. Bardzo wiele współczesnych fontann znajduje się na reprezentacyjnych placach i skwerach miast, gdzie ich zasadniczą funkcją jest poprawa estetyki. Drugorzędne znaczenie ma w tym wypadku pozytywny wpływ na nastrój mieszkańców.

W celu uzyskania poglądu na temat tego, jak postrzegane są łódzkie wodotryski przez mieszkańców miasta, autorzy przeprowadzili badania ankietowe wśród dwóch grup respondentów. Pierwszą stanowiły osoby w wieku od 36 do 65 lat napotkane w pobliżu fontann podczas ich wizji lokalnej. Drugą to studenci Wydziału Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego (wiek 19 do 35 lat). Łączna liczba osób poddanych badaniu wynosiła 100.

Najwięcej respondentów za najważniejszą funkcję współczesnych łódzkich fontann uważa estetykę. Na drugim miejscu, pod względem najczęściej wybieranych odpowiedzi plasuje się rola rekreacyjna, a następnie mikroklimatyczna. Tylko jedna osoba zwróciła uwagę na poprawę komfortu akustycznego, do którego przyczyniają się fontanny. Być może wynika to

z braku świadomości, że fontanny mogą spełniać taką funkcję. Przykładem może być fontanna „Fala”. Jako, że znajduje się na jednym z głównych placów w mieście, niewątpliwie odgrywa rolę reprezentacyjną i dekoracyjną. Jednakże, przebywając w jej otoczeniu zwraca również uwagę fakt, że szum tryskającej wody w pewnym stopniu zagłusza miejski zgiełk dobiegający z ruchliwych ulic.

Współcześnie, fontanny są pożądanym elementem przestrzeni publicznej. Dają poczucie radości, pobudzenia, odprężenia. Z tymi stwierdzeniami zgadzają się odpowiedzi wszystkich ankietowanych. Każdy z nich uznał, że fontanny poprawiają nastrój i są potrzebne w miejskiej przestrzeni publicznej. Nie znaczy to jednak, że można je budować wszędzie i w pierwszej kolejności. Często bowiem budowa fontanny nie odpowiada aktualnym i bieżącym potrzebom mieszkańców. Za przykład może posłużyć fontanna na osiedlu Koziny, przy ulicy Długosza. O jej realizację do Urzędu Miasta Łodzi wniosowała rada osiedla Koziny (poz. int.: „Fakt”). Rewitalizacja zaniedbanego zieleńca, na którym dziś stoi fontanna miała na celu poprawę estetyki osiedla oraz stworzenie miejsca do wypoczynku dla okolicznych mieszkańców. Jednak lokatorzy zapytani o najpilniejsze prace remontowe na osiedlu, wymieniali łatanie dziur w drogach, wymianę nierównych chodników i malowanie bloków, a nie zagospodarowanie zaniedbanego terenu zielonego. Stąd budowa wodotrysku w tym miejscu zamiast cieszyć, zirytowała lokatorów osiedla Koziny. Uważali oni bowiem, że za pieniądze przeznaczone na odnowę zieleńca można było wyremontować ulice i chodniki na osiedlu, co w ich mniemaniu było znacznie pilniejsze niż budowa fontanny.

Wielu mieszkańców nie zdaje sobie sprawy z tego, że w Łodzi działa co najmniej 37 fontann. Połowa ankietowanych uznała, że w Łodzi jest zdecydowanie za mało wodotrysków, a tylko 1/4, że ich liczba jest wystarczająca. Niewiele osób zwróciło uwagę na fakt, że w jednej dzielnicy wodotrysków jest zbyt wiele, w innych z kolei za mało.

Stan techniczny i estetyczny łódzkich wodotrysków większość ankietowanych uznała za przeciętny, zwracając przy tym uwagę na fakt, że część z nich wygląda na zaniedbane i nie działa w sezonie. Takich fontann w mieście jest co najmniej 16.

Konstrukcja łódzkich wodotrysków jest bardzo zróżnicowana. Od małych źródeł przy ulicy Piotrkowskiej do ogromnej fontanny „Fala” przy placu Dąbrowskiego. To, czy dana fontanna się komuś podoba, czy nie jest tak naprawdę kwestią gustu. Jednym mieszkańcom podobają się formy klasyczne, z basenami, innym – tzw. fontanny „suche”. Dlatego też większość ankietowanych udzieliła odpowiedzi, że jedno wodotryski się im podobają, drugie nie. Za naj-

ładniejsze mieszkańcy uznawali głównie wodotryski przy Manufakturze. Nieco mniejszą popularnością cieszyły się mini źródła oraz pozostałe fontanny przy ulicy Piotrkowskiej, w tym Łódzka Syrenka.

Studenci zapytani o to, czy łódzkie fontanny wkomponowane są odpowiednio w przestrzeń miejską w większości odpowiedzieli, że tak. Ocenili również, że żadna z fontann nie przeszkadza oraz nie jest zbyt duża. Wśród tych odpowiedzi wyróżniły się tylko dwie osoby, które za przykład wodotrysku nie pasującego do danego miejsca podali „Falę” na placu Dąbrowskiego. Wokół jej budowy toczył się zresztą swego czasu lokalny spór. Świadczą o nim liczne artykuły w lokalnej prasie oraz wpisy na forach internetowych. Jedni mieszkańcy twierdzili, że nie pasuje ona do starych kamienic stojących przy ulicy Narutowicza, inni że jest po prostu nieładna, a jej kształt w ogóle nie przypomina, jak zakładano w projekcie, fali morskiej (poz. int.: *Łódź, nasze miasto...*). Nie ma w Łodzi drugiej fontanny, która budziłaby wśród mieszkańców tak duże kontrowersje. Część mieszkańców cieszy jej widok, bo jest to coś oryginalnego i reprezentacyjnego dla miasta. Inni z kolei uważają, że w miejscu, na którym stoi o wiele bardziej przydałby się parking. Kolejna grupa mieszkańców wolałaby natomiast w tym miejscu zieleniec z gęsto rosnącymi drzewami. Mimo wielu negatywnych opinii podczas pierwszego muzyczno-wodno-światelnego pokaz fontanny na placu zgromadziły się tłumy łodzian, a i obecnie wielu z nich uważa ją za wizytówkę miasta.

Pozostałe fontanny cieszą się wśród mieszkańców miasta większą akceptacją. Pozytywnie odbierana jest fontanna przy ulicy Tuwima, czy uwielbiana przez dzieci fontanna przy największym w Łodzi placu zabaw (przy ul. Kusocińskiego). W ciepłe dni zawsze można tam spotkać gromadkę dzieci bawiących się ze strumieniami wody.

Zdecydowana większość ankietowanych odpowiedziała, że rewitalizacja łódzkich fontann jest potrzebna miastu oraz że ich budowa jest dobrą alternatywą dla miast nieposiadających dużych rzek i zbiorników wodnych, a także że lubią spędzać czas w pobliżu fontann. Jednak ponad połowa respondentów przebywa w ich otoczeniu rzadziej niż raz w miesiącu. Być może spędzanie czasu przy wodotryskach częściej związane jest z miejscem zamieszkania lub miejscem pracy mieszkańców. Bowiem, o wiele łatwiej jest zatrzymać się na chwilę relaksu przy takim obiekcie, gdy znajduje się np. po drodze z pracy do domu.

Większość łódzkich fontann znajduje się na skwerach i placach miejskich. Jednak studenci zapytani o przestrzeń publiczną, w której najchętniej spędzają swój wolny czas, odpowiedzieli w większości, że są to parki miejskie. Tylko kilka osób zaznaczyło place lub galerie handlowe. Można zatem przypuszczać, że mieszkańcy wypoczywają w miejskich przestrzeniach

publicznych bez względu na to, czy znajdują się w nich fontanny czy nie. Trudno byłoby uznać za prawdziwe stwierdzenie, że ludzie odwiedzają galerie handlowe tylko dlatego, że są w nich bardzo ładne fontanny. W celach relaksu udają się np. do kawiarni, a fontanny są dla nich tylko urozmaiceniem.

Nie można co prawda na podstawie odpowiedzi stu losowo wybranych osób jednoznacznie stwierdzić, jakie znaczenie dla łodzian mają fontanny w ich mieście. Wyniki ankiety pozwalają jedynie na uzyskanie pewnego poglądu na to zagadnienie. Prawdopodobnie fontanny stanowią jedynie ciekawy dodatek do przestrzeni miasta. Ludzie chętnie spędzają czas przy fontannie przy ulicy Kusocińskiego, bo znajduje się tam plac zabaw. Fontanna jest tylko dodatkową atrakcją i bez niej miejsce to byłoby prawdopodobnie równie chętnie odwiedzane. Przy wodotryskach wzdłuż ulicy Piotrkowskiej spotkać można wypoczywających ludzi. Od wielu lat jest to ulica, uznawana za wizytówkę Łodzi, ale należy pamiętać, że nie dzięki fontanom, a przede wszystkim za sprawą zabytkowych kamienic, sklepów, restauracji i barów. I w tym przypadku fontanny stanowią dodatkową atrakcję. Parki miejskie są dla mieszkańców miejscem wytchnienia i relaksu po ciężkiej pracy. Trudno stwierdzić czy te, w których działają fontanny cieszą się większą frekwencją, choć zapewne w upalne dni są bardziej pożądane.

Większość fontann w Łodzi spełnia funkcję dekoracyjną i reprezentacyjną, zatem stanowi dla mieszkańców (choć z pewnością nie dla wszystkich) atrakcyjną ozdobę miasta. Kilka wodotrysków dostarcza mieszkańcom rozrywki, np. fontanny w Manufakturze czy „suche” fontanny przy ulicach Kusocińskiego i Długosza. Większość cieszy się akceptacją wśród mieszkańców, choć ich istnienie nie jest czynnikiem decydującym o szczególnej atrakcyjności danego miejsca.

4. UWAGI KOŃCOWE

Mimo swojej nazwy, Łódź funkcjonuje w świadomości Polaków jako miasto pozbawione „tkanki” wodnej. Jednak w rzeczywistości niezupełnie tak jest. Poza wieloma małymi ciekami, które w znaczący sposób przyczyniły się do rozwoju miasta, istnieje tu stosunkowo dużo obiektów małej architektury związanych z wodą. Od końca XIX w. do początku XXI stulecia w Łodzi powstało co najmniej 77 fontann. Obecnie istnieją 53 (stan na koniec 2014 r.). I choć niemal co trzecia z nich jest nieczynna, to można uznać, że liczba fontann w Łodzi jest znaczna (co najmniej 39 działających), zwłaszcza w porównaniu z innymi miastami o podobnej wielkości, np. we Wrocławiu działa nieco

ponad 30 fontann (poz. int.: Wrocław fontanny). Jeśli chodzi o zarządzanie wodotryskami, to w Krakowie, Urząd Miasta jest właścicielem 12 fontann (poz. int.: e-przewodniki), a Urząd Miasta Łodzi – 20.

Stan techniczny i estetyczny funkcjonujących łódzkich fontann jest również bardzo dobry. Należy pamiętać, że są to urządzenia wymagające stałej pielęgnacji. Bezpośredni kontakt z wodą powoduje niszczenie zarówno podziemnej instalacji, jak i części zewnętrznej, tj. basenu i trzonu fontanny. Co pewien czas trzeba serwisować pompy tłoczące wodę z przyłączy do basenu fontanny, remontować jej instalację wodną i kanalizacyjną czy odrestaurowywać elewację. Na szczęście współczesna technologia pozwala na dodawanie specjalnych środków do wody, dzięki którym urządzenia te mogą znacznie dłużej działać bezawaryjnie. Mimo to każda z fontann wymaga okresowej kontroli instalacji, a przede wszystkim czyszczenia niecek wodnych. Jeżeli takich czynności zaniecha się wodotrysk przestaje działać, a jeżeli nie zostanie szybko naprawiony, wkrótce popada w ruinę.

Większość spośród obecnie czynnych łódzkich fontann została wybudowana po 2000 r. i funkcjonuje w bardzo dobrym stanie. Również bardzo dobrze, pod względem estetycznym, prezentują się wszystkie fontanny nie będące własnością Urzędu Miasta, m.in. tzw. kalafiory przed budynkami Uniwersytetu Łódzkiego, fontanna przy szpitalu im. N. Barlickiego czy fontanna w łódzkiej Palmiarni.

Najwięcej niedziałających i niszczących wodotrysków znajduje się w parkach i na osiedlach mieszkaniowych. Kiedyś były to bardzo popularne lokalizacje dla budowy fontann, obecnie jednak powoli tracą na znaczeniu. Być może przyczyniła się do tego zmiana funkcji miasta. Dominujący przemysł sprzyjał potrzebie istnienia i rozbudowy miejsc, w których ludzie mogli wypocząć po ciężkiej pracy, równocześnie położonych blisko ich miejsc zamieszkania. Fontanny wśród zieleni pomagały w relaksie, czy pozwalały ochłodzić się w upalne dni. Obecnie Łódź jest miastem o dominującej funkcji usługowej, więc potrzeba istnienia takich miejsc nie jest już tak pilna. Co więcej, zmienił się również sposób spędzania wolnego czasu. Coraz więcej mieszkańców wybiera się w wolnych chwilach nie do parków, ale do galerii handlowych, które są nie tylko miejscami zakupów, ale przede wszystkim kompleksami rekreacyjno-rozrywkowymi. Również wśród najmłodszego pokolenia można zauważyć zmianę sposobu spędzania czasu, do czego z pewnością przyczynił się postęp technologiczny. Jeszcze w latach 90. place zabaw i zieleńce dookoła bloków mieszkalnych pełne były bawiących się dzieci. Obecnie większość młodych ludzi wybiera bierny wypoczynek przed komputerem lub telewizorem. Jednak obserwując najmłodszych mieszkańców Łodzi podczas zabawy przy fontannie na placu zabaw przy ulicy

Kusocińskiego, można dojść do całkiem innego wniosku. Wystarczy przyjść tutaj w letni dzień, by zobaczyć ile radości i możliwości zabawy dostarcza dzieciom ta fontanna.

Nie bez znaczenia dla istnienia fontann osiedlowych był także rozwój komunikacyjny. W latach 70. XX w. dostępność środków transportu była ograniczona. Nie każdy posiadał własny samochód, a jazda komunikacją miejską poza miasto w celu odpoczynku i relaksu była dla mieszkańców po ciężkiej pracy zbyt długa i męcząca. Dlatego tak ważne było, by tereny zielone, gdzie można wypocząć, znajdowały się blisko miejsca zamieszkania. Współcześnie prawie każda rodzina posiada co najmniej jeden samochód, dlatego też wyprawa do atrakcyjnych miejsc rekreacyjnych, znajdujących się z dala od miasta, nie stanowi większego problemu.

Wszystkie te czynniki przyczyniły się do tego, że przestano korzystać z fontann osiedlowych powstałych w latach 60. i 70. Prawdopodobnie urządzenia te nie zużywały dużo wody, ale wymagały stałej konserwacji. Co jakiś czas ulegały uszkodzeniom i trzeba było je remontować, a ponieważ zainteresowanie fontannami zaczęło maleć, władze miasta i administracje osiedli uznały naprawy tych obiektów za nieopłacalne.

Istotny dla lokalizacji nowo powstających fontann w parkach jest z pewnością także organ zarządzający przestrzenią. Utrzymaniem terenów zielonych w Łodzi zajmuje się Zielen Miejska, lecz dbanie o funkcjonowanie fontann, które się w nich znajdują jest zadaniem Urzędu Miasta. Ponadto pracownicy Zieleni Miejskiej nie posiadają specjalistycznego sprzętu do naprawy pomp czy instalacji wodnych. Prawdopodobnie dlatego większość fontann parkowych w Łodzi wygląda na nieco zapomniane.

Kolejną sprawą jest niemal całkowity brak fontann na parkowych stawach. W latach 50. i 60. XX w. był to najpopularniejszy rodzaj wodotrysków w Łodzi. Jednak po kilku, czy kilkunastu latach zaprzestano ich użytkowania. Przyczyną tego mogła być konieczność ich remontu. Woda doprowadzana ze stawu do dysz nie zawsze odznaczała się wystarczającą czystością. Różne zanieczyszczenia doprowadzały z czasem do zapychania się wylotów dysz, a co za tym idzie konieczności ciągłego ich naprawiania. Być może do usunięcia fontann ze stawów parkowych doprowadziło również wykradanie metalowych części wodotrysków przez „złomiarzy”. Z czasem utrzymanie takich obiektów stało się dla władz miasta zbyt kosztowne.

Dzisiaj w wielu łódzkich parkach znajdują się stawy, ale fontann już na nich nie ma. A szkoda, bo budowa takich obiektów jest dużo prostsza i tańsza niż klasycznych fontann, posiadających niecki wodne. W dodatku żadne z łódzkich wodotrysków nie wpły-

wały tak pozytywnie na poprawę mikroklimatu jak właśnie te. To z nich woda strzelała szczególnie wysokimi strumieniami, tworząc dookoła wodną mgiełkę, która dawała ludziom poczucie orzeźwienia, a także wrażenia optyczne, bo rozszczepiające się w kropelkach wody światło słoneczne często tworzyło tęczę. Warto też wspomnieć, że wodotryski te działały jak aeratory, napowietrzając zbiorniki wodne. Wyrzucana w powietrze woda ulegała natlenieniu. To z kolei polepszało możliwości samooczyszczania się wody zgromadzonej w stawie oraz wpływało korzystnie na jego ekosystem. Zatem fontanny pływające, oprócz funkcji mikroklimatycznej, pełniły również funkcję ekologiczną. Władze miasta powinny zastanowić się nad rekonstrukcją tego rodzaju urządzeń. Spotkałaby się ona zapewne z dużo większą akceptacją wśród mieszkańców, niż zabieranie kolejnej przestrzeni miejskiej na budowę zupełnie nowego wodotrysku.

W sierpniu 2015, już po zakończeniu zbierania danych potrzebnych do niniejszego opracowania, zaczęła w Łodzi powstawać pierwsza tzw. miniteźnia (mniejsza, lecz podobna do tych, jakie wzniesiono w Ciechocinku – aby dowiedzieć się więcej na temat tego typu urządzeń przeczytaj AFELT 2003). Stanowi ją jedenastometrowej długości drewniana konstrukcja wypełniona gałązkami tarniny, po których spływa jodowana solanka dostarczana przez jedno z polskich uzdrowisk (poz. int.: Radio Łódź). Krople wody ulegają rozpyleniu, tworząc w powietrzu leczniczy aerozol. Wypoczywający w pobliżu mieszkańcy chwalą ten nowy pomysł i choć nie jest to klasyczna fontanna, to dzięki temu, jak działa i jakie funkcje spełnia, powinna być do nich również zaliczona. Być może oprócz postulowanych wyżej fontann na stawach, właśnie ten typ wodotrysku ma przed sobą dobre perspektywy rozwoju.

Fontanny poprawiają wizualnie przestrzeń miejską. Wzbogacają ją o ciekawe elementy dekoracyjne, szczególnie potrzebne w mieście, takim jak Łódź. Dla mieszkańców są ozdobą, ale również i miejscem do zabaw oraz biernego odpoczynku. W każdym mieście podobnym do Łodzi fontanny z pewnością będą powodować podniesienie atrakcyjności turystycznej.

PRZYPIS

¹ Artykuł powstał na podstawie badań przeprowadzonych w związku z pracą magisterską A. SUWART (2013) pt. *Fontanny Łodzi – historia i znaczenie w życiu miasta* napisanej pod kierunkiem dra Adama Bartnika w KHiGW UŁ.

BIBLIOGRAFIA

- AFELT W., 2003, *Wooden masterwork of saline in Ciechocinek, Poland. Proceedings of the First International Congress on Construction History, Madrid, 20th-24th January 2003*, ed. S. Huerta, Madrid: I. Juan de Herrera, SEDHC, ETSAM, A.E. Benvenuto, COAM, F. Dragados, s. 142-149.
- BIEŻANOWSKI W., 2005, *Z dziejów kanalizacji i wodociągów łódzkich, „Biblioteczka Towarzystwa Opieki nad Zabytkami w Łodzi”*, 12, 96 s.
- Fontanny dla Łodzi – folder promocyjno-informacyjny*, 2007, ZWiK, Łódź, 14 s.
- JANUCHTA-SZOSTAK A., 2011, *Woda w miejskiej przestrzeni publicznej*, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań, 315 s.
- KOZUCHOWSKI K., 2005, *Walory przyrodnicze w turystyce i rekreacji*, Wyd. Kurpisz S.A, Poznań, 196 s.
- KUSIŃSKA E., 2009, *Woda w założeniach architektoniczno-urbanistycznych*, Wyd. Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki, Kraków, 211 s.
- MOWSZOWICZ J. (red.), 1962, *Parki Łodzi*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, 241 s.
- NOWAK A., 2006, *Parki miejskie w przestrzeni Łodzi*, [w:] *Łódź: wybrane zagadnienia zagospodarowania przestrzennego*, T. Marszał (red.), Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 31-46.
- SUWART A., 2013, *Fontanny Łodzi – historia i znaczenie w życiu miasta*, praca magisterska napisana pod kier. A. Bartnika w KHiGW UŁ.
- SZCZEPAŃSKA M., 2010, *Fontanny a rekreacyjna funkcja miasta, „Studia Pergiegetica”*, 4, „Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu”, Poznań, s. 149-159.
- SZKIEŁADŹ J., 1979, *Elementy zagospodarowania terenów osiedlowych*, Zakład Wydawnictw CZSR, Warszawa, 102 s.
- TORBICZ K., 2008, *Konstrukcje i technologie fontann, „Zieleń Miejska”*, 7-8, s. 52-53.
- WILCZAK M., 2008, *Fontanny dla Łodzi, „Zieleń Miejska”*, 7-8, s. 54-56.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- e-przewodniki, http://e-przewodniki.pl/relacja-Szlakiem_kra-kowskich_fontann-1655.html; 04.2013.
- „Fakt”, <http://www.fakt.pl/Droga-fontanna-zamiast-chodnikow,artykuly,54192,1.html>; 04.2013.
- Grochowalska M., 2009, *Fontanna na pl. Dąbrowskiego to szkarada czy ozdoba?*, [in:] *Łódź – nasze miasto*, Polska Press sp. z o.o. <http://lodz.naszemiasto.pl/artukul/65769,fontanna-na-pl-dabrowskiego-to-szkarada-czy-ozdoba,id,t.html>; 04.2013.
- Radio Łódź, <https://www.radiolodz.pl/posts/17892-prawie-jak-w-ciechocinku-retkinia-z-pierwsza-osiedlowa-teznie-solan-kowa>; 12.2015.
- Wrocław – fontanny, <http://www.fontanny.wroclaw.pl/>; 04.2013.
- ZWiK, <http://www.zwik.lodz.pl/fontanna-idzie-spac/>; 12.2012.

Artykuł wpłynął do redakcji:
19 sierpnia 2015 r.